

113460

Fortellingenes verdi

Prosjektgruppa «Kampen for menneskeverdet» har gitt fra seg sitt første skriftlige produkt. La oss håpe at boka får sin fortsettelse i en serie debattbøker.

AV LEIF HØGHAUG

BOK

Hans Morten Haugen og Lars Gunnar Lingås (Red.)
Kampen for menneskeverdet (197 s.)
Livssynene i møte med fremmedhat og ekstremnasjonalisme
Universitetsforlaget

FLERE livssyn, en etikk? Spørsmålet – eller påstanden – er kanskje ikke så ny – kanskje ikke så moderne – som mange vil ha det til: religionshistorien kan nemlig vise til flere tenkere og grupperinger som har «forkynt» en universell enighet tross store forskjeller hva teologi eller mangel på teologi angår. Som eksempel kan buddhistisk og jødisk tenkning trekkes fram: innenfor begge religioner har det av flere blitt framhevet at det viktigste ikke er hva du tror, men hva du gjør. Og det er nettopp dette «å gjøre» Human-Etisk Forbund nå har satt i høysetet. Eller – for å omskrive Grundtvig: Menneske først, livssyn så.

Bekjempe fremmedfrykt

Etter at European Humanist Federation i 1994 hadde vedtatt «en resolusjon om viktigheten av å bekjempe fremmedfrykt, ekstremnasjonalisme og rasisme», tok Human-Etisk Forbund i Norge initiativ til at resolusjonen kunne settes ut i praksis. Med seg fikk humanetikernes representanter for jødedom, katolisisme og luthersk kristendom. Resultatet ble prosjektgruppa «Kampen for menneskeverdet», ei gruppe som nå har kommet med boka *Kampen for menneskeverdet, Livssynene i møte med fremmedhat og ekstremnasjonalisme*. Redaktører for boka er Hans Morten Haugen og Lars Gunnar Lingås; Haugen arbeider som internasjonalt konsulent for Den norske kirke, Lingås er generalsekretær i Human-Etisk Forbund. At redaktøransvaret er fordelt mellom troende og ateist, er i seg selv et signal på prosjektgruppas – og bokas – seriøse og troverdige aspekt.

Men hva med andre livssynsorganisasjoner? Hva med muslimer, buddhister... og hva med de som klart sier ifra om at de ikke ønsker noen organisasjonstilhørighet? Redaktørene skriver: «Det grunnleggende utgangspunkt for prosjektet var et ønske om å gå inn i kjernen i våre respektive religioner og livssyn for her å finne en etisk og moralsk basis for vårt møte med mennesker med forskjellige «ytre» og «indre» karaktertrekk. Ulik tro og ulikt grunnlag for etisk handling vil være eksempler på slike «indre» trekk. Vårt møte med de utfordringer som et flerkulturelt Norge bringer, har vært det sentrale. Med dette utgangspunktet vil det være naturlig å betrakte humanisme, jødedom og kristendom – til tross for at de er im-

Kampen for menneskeverdet – en nyttig bok med tanke på undervisning.

portert – som sentrale i den norske historiske arv, mens religioner som islam og buddhisme må regnes som et sentralt element i «den flerkulturelle utfordringen».

Debatt

Kampen for menneskeverdet består av bidrag fra elleve skribenter. Den enkelte skribent opptrer enten som representant for en av de fire religions- og livssynsorganisasjonene, eller som samfunnsforsker – eller som begge deler. Hver og en av dem har skrevet et kapittel – kall det gjerne artikkel, es-

” Ved å synliggjøre høyreekstremismens ordvalg og retorikk, så åpnes det opp for bevisstgjøring og en tilegnelse av en antifascistisk språkbruk. ”

say – der temaet kretser rundt fremmedhat, symbolbruk, livssynenes innhold og betydning for samfunnet, og hvordan en felles etikk kan demme opp for trusselen fra ytterste høyre fløy. Boka vil først og fremst gi støtet til debatt, og er i mindre grad preget av såkalte «prangende programformuleringer». *Kampen for menneskeverdet* kan derfor vise seg å være nyttig i undervisningssammenheng: boka vil utvilsomt engasjere, og den kan med en gang anbefales elever, studenter og lærere. Så er også undervisningsaspektet en av drivkreftene bak boka; et eget undervisningshefte er

utarbeidet, og dermed kan det etter hvert vise seg at prosjektet får landsomfattende karakter.

Antifascistisk språkbruk

Boka er delt inn i tre deler: I del I forsøker Harald Ofstad, Nora Ahlberg, Hans Morten Haugen, Tore Bjørge og Bernt Hagtvat å skissere grunnleggende ideer og holdninger i fundamentalistiske og høyreekstreme ideologier: fascismen og nazismen – de historiske så vel som de samtidige utgavene – drøftes inngående, og det klargjøres hvordan hitlerismen gjennomfører bevegelse som Vitt Ariskt Motstånd og NMI – forhold vi selv sagt kjenner til fra før. Men det viktige er her å kunne sette ord på *hva* det er som gjennomfører, *hva* fascismen og nazismen er. Troen på raseoverlegenhet, vold og seierherrenes rett til å herske over de beseirede, står blant de høyreekstremes ufravikelige og anti-intellektuelle prinsipper. Moralfilosofen Harald Ofstad skriver: «[...] elitespråk, identifikasjon med makt og forakt for svakhet, rett til inngripen, positiv innstilling til vold, tilside- setting av moralske normer, og prinsippet om at makt er rett – utgjør kjernen av nazismen og fascismen.»

Jeg tror vi kan oppsummere denne delen av prosjektet på følgende vis: Ved å synliggjøre høyreekstremismens ordvalg og retorikk, så åpnes det opp for bevisstgjøring og en tilegnelse av en antifascistisk språkbruk.

Felles etikk

I boka del II og III begrunnes antifascismen ut ifra de fire forskjellige livssynenes etikk, en *felles* etikk som altså skal uttrykke kampen for menneskeverdet. Humanist-redaktør Terje Emberland skriver fra sitt ståsted som humanetiker; rabbiner Michael Melchior setter menneskeverdet inn i en jødisk sammenheng; prest Rolf K.

Bowitz skriver om katolsk menneskesyn, og teologiprofessor Inge Lønning kaller sitt bidrag «Likeverd og like rettigheter. En kristen tolkning av menneskerettighetstanken». Til slutt i del II gir Inger Synnøve Brede en utgreiing om «de sosialpsykologiske mekanismer som fører til ekstreme holdninger og handlinger, mekanismer som i sin natur representerer generelle måter å bearbeide virkeligheten på.» Del III består av Lars Gunnar Lingås' bidrag, et slags oppsummerende etterskrift.

I det hele tatt er det del II og III som – for å si det litt platt – lever opp til *forventningene*, forventningene om prosjektgruppas konkrete resultat – dvs dialogen livssynene imellom: enigheten framfor uenigheten. Selvsagt er dialogen i seg selv et positivt resultat – tross alt *begrunnes* jo etikk ut ifra egen overbevisning, og dermed er det en hel masse som skiller; de religiøse snakker om Gud og det guddommelige, ateistene refererer til fornuft og arven fra Opplysningstiden. Men uansett: boka er ingen sluttet sirkel – det er heller snakk om en begynnelse; at de i troen uenige – men i etikken enige – nå kommer med bøker hvor deres signaturer står side om side – side om side i kampen mot hat og intoleranse –, er et vitnesbyrd om at nettopp *handlingsmomentet* – ønsket om aktivt å skape holdninger – fortsatt er til stede i Norge anno 1997. Norge er som kjent et land der frykten for innvandrere og «fremmede» er skremmende stor.

Fortellinger

Selvsagt er innleggene av blandet kvalitet, selvsagt lykkes ikke alle i å komme med et budskap som vil feste seg i leseren. F.eks. blir Bernt Hagtvat farlig upresis og vel populistisk når han nærmest setter likhetstegn mellom nazisme og kommunisme – dvs kommunismen slik den ble utviklet i Sovjetunionen. Ikke det at jeg her vil forsvare det døde Sovjet, men når man behandler sovjetkommunismen som en ideologisk størrelse, så må man unngå en slik latterlig sammenligning. Hagtvat bør lese vismannen Harald Ofstad nøye, for slik å se at kommunismens teorier er milevis fra å være beslektet med nazismens totalitære prinsipper. Vismannen Ofstad er punktlig presis, og den gjennomførte sakligheten er nettopp med på å skape et antifascistisk vokabular.

Og vismannen er også tilstede i Michael Melchior's tekst: Melchior legger vekt på *fortellingene* – hans referanser, hans habitus. Melchior skriver: «Jeg tror at hvis jeg kan fortelle litt om min egen tradisjon som minoritet i det norske samfunn, så kan jeg – som også er en del av storsamfunnet – gi mitt lille bidrag til et tankegods som forhåpentlig – fortolket på den riktige måte – kan bidra til å øke den etiske dimensjon og fokuseringen på menneskeverdet i vårt norske samfunn. [...] I jødedommen, lærer vi, foruten selve skapelsen som er felles for alle religioner, at alle bibelske episoder kan oversettes til forhold som vi ser i samfunnet i dag. Hvis vi tar det første mord som er i Bibelen, – der Kain dreper sin bror Abel –, så kan dette lære oss at når vi dreper et annet menneske, er det alltid din bror du dreper».

Løde eller ikke jøde, religiøs eller irreligiøs – jeg må medgi at jeg tror på Melchior's fokusering på denne retten til å fortelle, fortelle hvem og hva man er, ja, for på den måten å kanskje gi andre tro på sin egen fortelling. Derfor håper jeg at Melchior og andre – også de som ikke er representert i denne boka – vil fortsette å fortelle fra og om kampen for menneskeverdet.